

(Ne)moralnost kapitalizma in pravna država

Sobotna priloga, 24.03.2012, Delo, 25. februarja

V prispevku pod gornjim naslovom obravnava Bernard Brščič zelo aktualno vprašanje, to je krizo sodobnega kapitalizma, ki jo boleče zaznavamo tudi v naši državi. Da ta družbeni sistem vse slabše deluje, ne gre dvomiti. Razlage, zakaj je tako, pa so različne in praviloma ne prav prepričljive. Ob pomanjkljivi diagnozi tudi zdravljenje krize ne more biti uspešno. Kako res je to, lepo kažejo recepti, ki jih preizkuša Evropa zaradi obvladovanja krize, pa bo z njimi razmere verjetno le še poslabšala.

Brščič ponuja zanimivo razlago za težave, povezane s kapitalizmom. Izhaja iz spoznanja, da trg, na katerem deluje množica igralcev, ki tekmujejo za naklonjenost kupcev, ne more učinkovito delovati brez jasnih pravil igre, ki so jih dolžni spoštovati vsi igralci, njihovo nespoštovanje pa mora biti dosledno sankcionirano. Za pravila igre in za njihovo spoštovanje skrbi država s svojim pravnim redom. Zato je učinkovito delovanje pravne države temeljni pogoj za to, da tržno gospodarstvo uspešno in pravično zadovoljuje interese državljanov. Pot v pravično družbo, zapiše Brščič, ne more biti tlakovana s povečevanjem prerazdeljevanja, ampak z naslonitvijo na klasični model države, ki naj skrbi za »varovanje življenja, svobode in zasebne lastnine«.

Brščiču je treba pritrditi, da je nedelovanje pravne države – njen najbolj očiten znak je razbohotena korupcija – med osrednjimi razlogi za izjemno zaostrene krizne razmere, v katerih je Slovenija. Sam bi dodal, da to ne velja le za našo državo, pač pa za velik del Evrope, predvsem za njen južni in vzhodni del. Po drugi strani gre Nemčiji in skandinavskim državam kljub splošni krizi kapitalizma razmeroma dobro tudi zato, ker imajo manj korupcije in jim torej pravna država dobro deluje.

Ob tem, ko podpiram Brščiča v oceni o nujnosti »vladavine prava«, pa po drugi strani menim, da to ni zadosten pogoj za premagovanje splošne krize kapitalizma. Sam bi dodal še dva, potrebna pogoja. Vsebina enega je v omejevanju družbene moči posameznikov, ki temelji na lastnini. Naj to ponazorim na primeru hrvaškega podjetja Agrokor, s katerim se je preteklo mesece tudi javnost v Sloveniji veliko ukvarjala. To podjetje obvladuje hrvaško prehransko trgovino in velik del industrije, ima 35.000 zaposlenih in enega samega lastnika – Todorica. Nesprejemljivo je, da je za hrvaško državo tako pomembno podjetje odločilno odvisno od interesov, vodstvenih sposobnosti in včasih tudi muhavosti enega samega človeka. Taka koncentracija družbene moči, temelječa na lastnini, ima praviloma za večino škodljive posledice, ki se pogosto odražajo prav v slabšem delovanju pravne države. Veliki kapital, podprt z ideologijo neoliberalizma, namreč državo uspešno spreminja v orodje, ki prednostno služi njegovim interesom. To se danes v svetu v velikem obsegu dogaja in v preveliki družbeni moči kapitala je tudi osrednje leglo težav, ki pestijo sodobne družbe.

Na lastnini temelječo družbeno moč posameznikov je torej treba omejevati. To se lahko počne po več poteh, pravnih, organizacijskih pa tudi drugih. Ena njih je »socializacija« velikega kapitala v oblikah, ki so se v praksi že potrdile kot uspešne. Med nje lahko uvrstimo naslednje:

– delniška družba, ki kotira na borzi in je njeno lastništvo primerno razpršeno. To je oblika lastniškega podružabljanja, ki praviloma daje dobre rezultate. Zanimivo je, da je pravkar omenjeni Agrokor sicer tudi delniška družba, vendar ne kotira na borzi in njegovemu prvemu nadzorniku je tudi ime Todoric, je torej delniška družba le po »formi«;

– solastništvo države v podjetjih strateškega pomena. Sosednja Avstrija je ena držav, ki ima s to lastniško obliko uspešne izkušnje, saj so med drugim tudi večja avstrijska podjetja, ki delujejo na našem trgu (OMW, Simobil, Volksbank ...) v delni državni lasti. Verjetno je tudi to eden od

dejavnikov, ki pomaga razložiti, zakaj se Avstrija uvršča med ekonomsko in socialno najbolj uspešne države. Pri nas imamo žal z državno lastnino drugačne, vsej prej kot dobre izkušnje, vendar zgolj zato, ker dopuščamo, da si družbeno moč, ki je vezana na to lastnino, prilasti vsakokratna vladajoča politična struktura in jo uporabi za namene, ki so praviloma nasprotni interesom večine državljanov. Za našo državo bo skrajno slabo, če te škodljive prakse ne bo odpravila; če bo to storila tako, da se bo lastništvu v gospodarstvu kar počez odrekla, pa bo škoda na daljši rok še večja;

– solastništvo zaposlenih v podjetjih. Ta oblika je potencialno zelo obetavna in zato naj bi država njeno uveljavljanje aktivno podpirala. Ena od oblik tega lastništva je tudi menedžersko lastništvo podjetij, ki pa je le omejeno koristno ali celo neprimerno; eden razlogov za tako mnenje, pa ni edini, so tragične izkušnje, ki jih ima Slovenija s tajkunizacijo, to je z menedžerskimi prevzemi podjetij.

Naslednji dejavnik, ki naj preprečuje krize kapitalizma, je učinkovito upravljanje države. Izhajati je namreč potrebno iz spoznanja, da je država sistem, ki zaradi zadovoljevanja interesov državljanov izvaja številne aktivnosti – skrb za dobro delovanje trga je le ena njih –, te pa so lahko učinkovite le tako, da se jih dobro organizira in usmerja, to je upravlja. Z upravljanjem države pa so resni problemi. Enkrat zato, ker se ga največkrat poverja nekompetentnim, to je za vodenje premalo usposobljenim ljudem. Nič manj problematično pa ni to, da je mogoče upravljavske vzvode države z lahkoto zlorabljeni v korist posameznikov oziroma posameznih elit, in da se to prepreči, je potrebno neetično ravnanje pri upravljanju države dosledno sankcionirati. Žal pa se tega praviloma ne dela. Skratka, praksa dokazuje, da parlamentarni sistem, kot ga imamo tudi pri nas, ne zagotavlja kompetentnega in etičnega ravnanja pri upravljanju države. Slabih posledic te neučinkovitosti je veliko in se kažejo predvsem v obliki ekonomske in družbene krize.

Svoje razmišljanje o tem, kaj naj počne država, naj povzamem tako: država je družbeno-ekonomski sistem, ki ga je treba učinkovito upravljati v zadovoljstvo večine njenih državljanov. To svoje poslanstvo uresničuje ne zgolj, a v pomembnem delu tako, da zagotavlja dobro delovanje pravnega reda ter omejuje družbeno moč posameznikov (elit), ki temelji na lastnini. Verjamem, da je to smer, ki naj bi ji sledila sodobna država, če naj se kot družba izognemo resnim pretresom, ki se nam sicer obetajo spričo vse ostrejših kriznih razmer, ki jih tekoče poraja sodobni kapitalizem.

Andrej Cetinski, Ljubljana